

9(2)
B-36

ՏԵՏՄԼԻ

ՀԱՄԱՌՕՏ

ԼԵՈՒԱՆԵԱԼ ԴՈՒԹՆ ՈՂՈՐ

ՄՈՒԹԵԱՆ

25764

Հորում՝ ցուցանի նախ Հրովարտան գլխալմ
մանարարեպաշտ և Մեծ Գրգսեռուհի Կնքնա
լայ Թաղուհի ԵՄՍՄԲԵՆԻ Երկրոր
դին, սակայն Գրեկորու սոց նոր Քաղաքին Հայոց,
ձեռասին՝ Բարձր Արտաշեսու թե՛ Տն Հովան փոյ
Դարեւ Հ. Եւհի Եպիսին, օժտմը հիմնարկեցման

25764

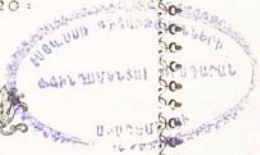
Եւ երկրորդ՝ հիարանը հանդէսն հիմնարկուե, նոյն
Գրեկորու սոց քաղաքին Հայոց :

Չկն որոյ և գհրաւի տանարանու թէն՝ Կնոյն հանդիսի, նո
րին Բարձր Արտաշեսուն՝ յատուկ ունիմք սոցել :

Տպեալ՝ Կողմարձուի սրտի Բրա Գայլաղնէկ . յաճի Թ
1792 . Արեւիճէր 20 :

A
2091

5 p.

*
Ի նր խաչ Ա՛անքն, որ ՚ի նորն՝

ՆԱԽԻՎԵԻԱՆ

*

ճորհուղ զոյն՝ համարմար Մ. զգին, և կերպի կացուե
նոյ. և հակմանոյ՝ աշխատասեր ժողովոյ կանոց պղծիկ,
զոյն առաջագրել մեզ :

Երբորդ՝ յեա պարիկ՝ զնոմ՝ զառ. ՚ի ձե՛նջ կախ
եալ օչնու թիս՝ ապ շոցոց. օչ գի՛ կարօղ լիցին նի՛
յառ. ջ բերել զարհեստս, բանալ զ շանու թս, և ՚ի
գործ դնել զոյն նոմ՝ զբր կարեն ինքեանք յօրինել,
Մ. բնի Եպիսկոպոսն Շարոյ Եպիսկոպոս կարէ օչնական
լինիլ ձեղ, այնպէս՝ որպէս յառաջ ժամանակաւ և ս
գոս ներդեալ է ՚ի սոյնուսարաս գործս :

Շարարդ՝ առաջագրել մեզ՝ զոյն նոմ՝ հարկաւո
րու թիսն և զինչիրս նո. ա՛ որբ սչ իցեն ներհակ օրի
նոց մերոյ. և այս մանաւանդ խոհեմ դիտմանք, զի ոչ
միայն մտեալքն ՚ի հովանաւորութիս մեր՝ լիցին պահ
պանեալք, այլև՝ արտաքոց սահմանի մերոյ եզերել մի
երկրացիք նոցին՝ տեսանելով զնոսա ՚ի բարօրութե,
միաւորիլ չե նոսա՝ ինքնին յօժարիցին :

Շինգերբորդ՝ սորին, և այլ ձեղ յանձնեցեալ
գործոց մերոց կանարման, և մեղ զյառաջագրութիս
ձեղ յայտնեցման, սպասեմք միշտ :

Ստո. գի. օրորագրելի տւ յառաջ Լարուհանց Ապստեբանն
Մեթուսէ Զեռամբն՝ պապէս :

Ե Կ Ե Տ Ե Բ Ի Կ Ե :

Փետրվարի 23. 1792 թն :

ԴՊԵՆԵԱՏ ՊԵՏՐՈՒՐԳ՝

Յեա ընկալունն Պորթուէ Է Էրախարատակիս պատ-
 րիկ, բառ Է Զարծրագոյն Էրամանին՝ որ 'ի յերկ
 ջորդ գլուխն սոյն Էրախարատակիս, Պարոն Վու-
 բէ, սնաթ Վսխտիակին պատրաստեց գգեպեցկայքերմար
 ձև. քաղաքին Վրիկ որու պօլու, լայնանխառ գրու թիւ
 փոքրոյք. զետեղելով 'ի նմա՝ 'ի պատշաճաւ որ սե-
 ղու զլիկ զեցիս. զՎարոցս, և զՎանաստանաաւանս,
 զԼիւթականս, զԽանուժս, և զԱրձնակեղա. Էրախարոցոյ
 և զՂաւթնորդարանն իրբու զակն պատուական, զեւ-
 լով 'ի միջակեա քաղաքին 'ի վր. Վեստրայ գետոյն. և
 շուրջ զՂաւթնորդարանաւն՝ սակս եկեալ ամբոխին
 'ի վաճառ զմեծ շրապարակն և զվաճառաակի. և 'ի
 Տրապարակին մեծի՝ աւաջի Բաւթնորդական ամանն
 զՂաւթ Լիկեցիկն յսնուն Սիյ Վասին Էկատարի-
 նի. (զայն ձև քաղաքին՝ մնրթ է յետոյ ասպամբ 'ը-
 լոյս ամեւ.)

Օձեակերպու թին զայն Վրիկ որու պօլ սնունա-
 նեալ քաղաքին՝ Պրն Վուբէ սնաթն՝ 'ի ձեռն երբոր
 որդւոյն՝ Լայնոյ Սրբազան ԸրՏի Լայիտին՝ Նրիկոյնա
 բազուկ Ըրզուէյ՝ Քնեազ Բարսեղն՝ առսքեաց առ
 Լանազ թամ թապուհն, յապրիլ ամսոյ 17 ին.

Էամեալ թապուհւոցն ընդ յարմար ձեակեր-
 պու թին Վրիկ որու պօլու, 'ի Զարակիս լոյ՝ 'ի յամն
 լայնն ընակու թն իւրում, 'ի յունիսի սասնեկբոյն
 օրն՝ Իւրոյ Վայսերական Սեծուէ՝ Չեաւմբն ստորս
 գրեալ էր 'ի նմա, թէ է՝ Էրզնէ՝ պարէս:

Եւ զայն՝ յատուկ սուբճանդակաւ ուղեպիտայ 'ի
 Տուպասար առ Պարոն Վուբէ սնաթն. որոյ ընկալել
 զնոյն Ընդին Վարդեն սպարիս Էպոպ 'ի յունիսի եօթն
 և տասնեկբոյն օրն, 'ի տօնի նախկին Վրասաւորչին մե-
 րոյ՝ Սրբազան Էւսարեւոյն թապուհեալ և Վանդխաոյ
 Վուսին, իսկոյն առեալ զնայ ուրախութիւն առ Սրբա-
 զան ԸրՏի Լայիտիպանն, և ևս նմա զձեն քաղաքին

դ՛հարհն Թագուհւոյն իւրոյ. զոր ընկալեալ մեծաւ
անպատմելի խնդուք Սրբազան Ս. Բ. Տ. Ն. Եւսիսիոպոսին՝
հրամայեալ հասարակութեանն հայոց՝ պատրաստել .
որ ՚ի նոյն յուլիս ամսոյ քսան և հնգին՝ սկիզբն արաս
ցե հիմնարկուն քաղաքին՝ պատշաճաճոր հանդիսիւ .

Եւ որովհետև Հանդէսն Հիմնարկուել Քաղա
քին Վրիպորտ արչու՝ գրեալ Ռուսերէն ուղեորն
ցաւ առ Ազորմոսադուանդ Վոյսերուհին, և արժա
նաւորեցաւ ընթերցեալ լինել ՚ի Աորին Անձուէն
և ՚ի Վոյսին Բարձրուէցն Վոյսերազանց. օւստի՝ պատ
շաճ համարեցար և արժան վարձար՝ Թարգմանել զայն
և սպմամբ ՚ի լոյս անել, ՚ի զոճա բձու թի մեքազնելոյ .

Հանդէսն օթմամբ հիմնարկուելեան քաղաքին՝ անուննու
Վրիպորտուոյ .

Կատարուեալ Սմեաբարձր Հրամանին լն Հրո
վարտակիս վերագրելոյ. բոտ շնորհեցեալ ձեռն
և յօրինմանն՝ Քաղաքին հայոց՝ անուանելոյն Վրիպ
որտուոյ . որ հանդերձեալ էլ. հիմնարկել ՚ի վր Վեստ
րայ գետոյն, ՚ի մէջ երկուց ձորոցն չեւոու և չեւնի
ցոյ, ՚ի 1792 թոճոյ՝ Նունիսի տաճերբարդ օրն՝ յաս
կայել և զև նախել զանդին զայն՝ ազգիս հայոց, ՚ի
ձեան Բարձր Առաաւարչին Վկատարինէ սրուու Նա
մէսնիկութե .

Արլ՝ ՚ի քսաներորդ չորրորդ աճուրն յուլիսի
սկսեալ մինչ ՚ի հետեւեալ օրն՝ որ էր քսաներորդ
հինգերորդ, պատրաստեցին ՚ի մեծ հրատարակին փո
ղացն՝ զճոցակապ Վուսն մի, որոյ յերկուս կողմունն՝
բազմաթաճեստ լանդակակապ յօրինուածք . և վերնա
խարխիւք երկուց կողմանց զարովք շղթայապէս պատ
եալ էին զերկնեքոյն ծաղկունս բազմապանս, և հիւս
եալ զվնտականաչ դալարապեղ զարնելուացս, ՚ի զարդ
վոյնիւութե հանդիսին հանդերձելոյ .

Ի

Ի պատրաստիչ այսր ամի, Աստուծոյ Պարոն Աս-
 քավարինն՝ Ամեննիկական գործոյն՝ արար հրամանն,
 զի որք միանգամ՝ յօժարակամ են՝ ի տեսուածի հան
 դիսիս, յառաջակայ օրն՝ ի նշանակեալ տեղին՝ պատ-
 րաստի գտանիցին :

Աւստի՝ ի յիններրորդ ժամն՝ զկնի կէս զիշերոյն
 այն է առաւօտուն պահու, սկսան գունդագունդ ժո-
 ղովիլ՝ ի մասնակցութի վայելման հանդիսիս, դաք ան-
 ձանց Սեծապատուից Աստուծոց, և զանազան Մս-
 տիճանաւորաց, երամք Ահազանից, հոյք Մանու-
 կանաց, և գումարք առհասարակ ժողովրդականաց .
 սպասելով սկիզբն առնելոյ գործոյն :

Իսկ՝ ի հասանել ի ժամն տասներրորդ՝ եղև
 սկսուածն այսպէս . Աստուծոյ պատշաճաւոր երգօք հո-
 դեորականօք՝ զգետաւորեցեալ եղև խաչանիշ եկե-
 ղեցական զգետաւոր ոսկեթեւ ծաղկեալ, և նախոր-
 տապատ փայլելու թշտեղազարդեալ՝ Բարձր Արքայ-
 նութիւն Տէր Զոյսեփայ Բարեալ Մարտի Աստուծոյն
 ազգիս հայոց՝ Ը Տեղուք Սուսայ եղելոց, և Մշա-
 տասէր Հովնատիտիս հանուրչս, ի մէջ գեղեցիկ-
 յարմար գաւթի տան իւրոյ Արքայնունն, զոր յԱր-
 քունուստ պատրաստեալ էին, վասն առժամանակեաց
 բնակութեանորին :

Եւ յետ զգետաւորեցոյն՝ Արքայն Բարձր Արք-
 քայնութեանն՝ Պարոն Գուրգենաթօրն՝ ունելով ի
 ձեռին իւրում զՍեւաբարձր Հրովարտակն Աղբան ծ-
 թաղաւ հւղին, (որ շնորհեցեալ էր ի տասներրորդ ումն
 աւուր յունիտի վասն շինուին քաղաքին .) Ը նկարէն
 յօրինուած այն և ձեակերպուեն տեղեցին և քաղաքին,
 մտաւաւ առ Բարձր Արքայնութիւն Մարտի Աստուծոյն,
 սոսայ գրանս շնորհակալութեան շնորհակտորեցման՝ ի
 գեմն Արքայն Բարձր Արքայնութեանն ուր փայլելու զէր-
 այնմ հանդիսի . յայտնեաց զԲարձրագունեղ Ամեն

ցողու ին՝ Լիննող լծած Դեքնակալ Աղայս բուհւոյն, որ
 յասակացուցել էր զգաարասախ տեղին՝ լինել Բաղար
 հայոց, անուանեալ Պարիզ որու սոյլ և հաճեալ էր տալ
 տեղի իշխանութեւ հայոց, համեմատ հրահանքի և կամե
 ցողու լծե՛ հասարակ օրինաց։ Եւ ապա վերջացուցել
 վրանս իւր՝ յանձնեաց զերկարանչււք զեղացորմնք
 ձեռնկերպութիւն քաղաքին՝ Արբազան Լորճի Եղեւ
 կարսին Յովսէփոյ։

Իսկ՝ Կորին Բարձր Արբազնու ին՝ պատկանաւոր
 պարկեշտութիւն վայելուչ յարդանօք ընկալեալ ՚ի
 ձեռանէ Պարսն Պուրէնանալ՝ օրին իրբն սարածեաց
 առ ժողովուրդն, և օրհնեաց զՎառամարինն զորձոյս,
 իսկոյն առ հասարակ ՚ի ժողովոյոցն բերանոց, ձայն
 ցնծաւե՛ և բարբառ բերկրանոց՝ յերկնս վերացել և
 ոչ այլ ինչ էր անդ լսել, քան թէ՛՝ ամենեցուն մարաբ
 բառ՝ մարերբան ձայնու մն, յի՛ լ Լիննողորմ՝ Թազու
 հիւ ԵՄՍԸԲԻՒՆԷ՛, յաւիտեան կաց։

Յետոյսորիկ՝ պատրասեալ հոգևորականաց ՚ի
 զնալ մատչել ՚ի տեղի Լճաղ Երկեղեցւոյն՝ կառու
 ցելոյ յանուն Բազմաշարչար Արբոց Պուսին Եկատա
 րինէի, սկսեալ եղև ՚ի շրջաշուք գաւթէ տանն՝
 Կորին Բարձր Արբազնու լծենն, շարունակաբար կա
 տարի վայելչայարմար կորցող բութիս, այսպէս։

Արբազան Լորճի Եղեւկապտան՝ զԱրբազոյս Արե
 ոսնն օրհնեալ՝ յանձնեաց ՚ի ձեռս զգեւտաւարեալ
 Վահանայի միոյ։ Օնկարէն յօրինել ձեռնկերպութիւն
 քաղաքին և տեղւոյն՝ եւ ՚ի ձեռս Արն Օպրիկարդէր
 մէտար Շէստարին։ Եւ ՚ի վնցեմնն վիճմոյ անտարատ
 բաստելոց առ ՚ի արկանն, ՚ի հեմն բողանողակութե
 քաղաքին, զ՛՛ աջինն՝ յանուն Բազմաշարչար Արբոց
 Պուսին Եկատարինէի՝ եւ ՚ի դիրկ Պարսն Վառամ
 րիչ Կախովսեան։ Օերկեղն՝ յանուն Արն Պար
 զորի Լուսաւորչին մերց՝ եւ Պարսն Ենարալ Պոսու

չիկ և Աստուծոյ Ի վան Մաթ վէյիչ Տօրտալին։ Ա՛յ՛ն
մնացեալ չորից քարանոցն չն թ ուոյ չորից Ա՛յ՛ն ասարան
չայն, զԱ՛յ՛ն ասինն եւս Ա՛յ՛ն Ենարու Այցեօր և Աս
վալէր Աստաթ Ֆէյարալիչ Բնօրինին։ Օ՛ր իրարդն
եւս Ա՛յ՛ն ասար և Ասվալէր Ֆէյար Ի վանիչ Բնօրին
ին։ Օ՛ր իրարդն՝ Ա՛յ՛ն Ա՛յ՛ն Գօրիսինի և Ասվալէր Ի վան
Ի վանիչ Ի սոցոլին։ Ա՛յ՛ն զչորրօրդն՝ Ա՛յ՛ն Ա՛յ՛ն Գօրտալ
կալինի Ա՛յ՛ն Ա՛յ՛ն Ի խօրիչիչ Ա՛յ՛ն Ի խօրինին։

Այս ի կատարան ոյսր նմի, Քահանայքն զգեա
տաւորեալք՝ ունելով զաւետարանս և զպատկերս,
ընդ որս՝ և երկու Քահանայք Ա՛յ՛ն ասար և Մալգա
վանս, որք էին ՚ի Ենարին Արարանութն նոր շինե
ցեալ զԻւրիցն, ընդ մնացն զգեատաւորեալ մնաց
զգեատալք. և չորս Աստուծոյք բուրխաւ ՚ի ձեռին,
մտան ընդ առաջ Միւսանարարձ Բահանային,
այլն չորս Աստուծոյք բուրխաւ յերկուց կողմանց նոյն
բահանային. իսկ ՚ի յառաջկուսէ՝ Այլիւրիչիչ. յորոց
չորքինքն բարձեալ տանի ին զմեծամեծ խաչս. և եր
կուքն զքոչոցս. և չորս ևս՝ զմեծեղին գերսնս։ Օ՛ր ինի
որոց՝ և երկու Ա՛յ՛ն Ի վանիչ վերամբարձեալ ունին ՚ի
ձեռին իւրեանց գերիու դաւադանս Այլիւրիչիչիչ,
Հուսի յետոյ՝ Ինքն Արարան Յովսէփ Ա՛յ՛ն Այլիւ
կոպոսն՝ ունելով ՚ի սօրանոցին Ենարու հոյ Այցեօր
կան Մեծութն շնորհեցեալ զականակուս Անակին,
այլինքն զպատկերն և զխաչ. և ՚ի ձեռին զականակալ
զ Խաչ և զԱ՛յ՛ն ասար, (որոց զքոչոցս շուրջաւ ի բարձ
բացուցանի յետիւս և երեք զայլիւրք.) յերկուց կող
մանց բազմուք ժողովրդոց. և եկեղեցական գառուց
պաշտօնից, և կեալ անցեալ չն սրտաբասանել դուսն
մտանաւ ՚ի տեղի Ա՛յ՛ն ասար Ի խօրիչիչիչ, ուր սրտա
տեալ կայր վրան, յորում և հատապել էր սեղանս Ա՛յ՛ն
՚ի մտանելն՝ զ Իրարոցս Միւսանն բազմացուցեալ ՚ի
վերայ սեղանոցն՝ մինչ ՚ի կատարին պատկանաւոր ժա

մակարդութիւն, ապա սկսած լուծանալ զ'ի հիման զնկի
 վէ մնն՝ չբով և գինեւան. զկնի որոյ՝ զկենսասցնցուզ
 Միւռոնն շրջաբերեալ զՎճագ Եկեղեցեւան՝ և եկ
 նալ կրկին 'ի նոյն տեղին, երգելով զերդս պատշաճա-
 կանս՝ և հեղ յօնօթմն. որով ձեռնէարկ օճանել զիւ-
 բաքանչիւր վէ մն ուրոյն ուրոյն.

Արայ զՎճագնն՝ որ յանուն Սրբ Կուսին Եկա
 քարինի, եղեալ 'ի մեջ նոյն Վճագ Եկեղեցեւան՝ և
 հաստատեալ հսկողուցին 'ի վերայնր Արարան Վրճի
 Եպիսկոպոսն և Պարոն Պատախարին՝ զարմարոնեաց
 վէ մ՝ մի նախապատրաստեալ, յոր վերայ քանդակել
 էր սյուրան. 'ի թագաւորութիւն Սէն Ե. ԱՄՏՄԻՆ
 Ե ԵՒ Երկրորդի. 1792 ին. յունիս 10 ին.

Օ երկրորդն՝ յանուն Սրբ Գրիգորի Լուսա-
 ճորչին մի քոյ և հովանաւոր Պահապանի քաղաքին, ե-
 գին 'ի ներքոյ սեղանոյն, ընդ Պարոն Երարալ Պատա-
 չէկ և Պատուէր Իվան Մաթ վէ յիշ Տօլտովին:

Իսկ զմնացեալ չորեսուն վէ մն՝ ըստ թուոյ չորից
 Վէտարնչացն՝ եղին 'ի չորս ան ի նս նորոյ քաղաքին:
 Այսմ մեծած հանդիսաւորութիւն շուրջ զՎճագ
 Եկեղեցեւան ելին 'ի թախոր:

Սիս թախորին՝ բացեալ զՎճարան բերան իր՝
 Վճարեալ Արարան Վրճի Եպիսկոպոսն՝ սկսած ստել
 զՔարոզ հիստրանչ, այնքան զօրեղ փաստիւք, առատ
 վարդապետութիւն, և սգգու սճիւն, մինչ զի՝ նմ ոք
 յուրախաւ է սրտին, և 'ի յրզմայլեցմանէ մտայն՝ 'ի
 թորումն քաղցր սրտասուց շարժիւր, մինչև՝ Աս-
 խաքարքն անգամ և ս (Աճ զսցս քարոզ՝ ունիս նրամբ
 տեսանել յոյ ում՝ նուազի տակալ.) Օ կնի որոյ ամե
 ներքեան միարեբան՝ զերդս շնորհակալուէ՝ աղօթիւք
 հանդերձ՝ սախ առողջութե իւրու հւոյ Ապտեբական
 Մեծութե՝ առ Վպի նիայն Վճ՝ իարեբան մատուցին:

Յետ անարաման աղօթիցն՝ ըստ նախապատրաս-

քեցեալ կարդարաւ թէն, եղև զնախկայ թնասեօ
 թից ձրու մն՝ 365: Եւ յայնժամ բախանդակ Ղախա
 բարքն՝ Եսախմանեարքն և ձապէ սրանինքն ընթացան
 ՚ի սուն Կրտապան Եւրժի Եղիսիկապետին: ու շանօր
 հանել զղգեստս մասաւ զին շնորհաւորուից՝ Եւլին
 Բարձր Կարգեաւ են, և հասարակ քմ՝ ժողովրդայն:
 Զորում՝ բայ ՚ի Կախմարտայն և յԿախմա
 րաւոր սն զսժանից, զշատուկ սեղան և սպարաւ
 աեալ կերակրոյ՝ և կեալքն սնծինք սպարո՛տիս՛եր ՚ի
 բնակչաց քաղաքին Կրիգորոսպօլու, և հրա՛նրեալքն
 ՚ի Կորին Բարձր Կրտապանէ ՚ի Եւալու և ՚ի Բովանու
 բաղմեցան ՚ի սեղան ՚ի յուսել գոհուք և ՚ի յրմոյն
 փառաբանութիւ:

Իսկ ՚ի յընդին զն կենաց Եւրուհւոյ Կիծուե, և
 Կորին Ապտերագ նոյ Բարձրուն վերատին եղև աբ
 ձակու մն գեատից թնասեօ թից:

Եւ յայն օր՝ Պարոն Կառավարինն Կամեմնիկուե
 ընծայեաց հնրկ ժողովրդեն առ ՚ի պատիւ՝ զհարիւր
 ոչխարս, և զչորս հազար հացս, դրանահան գիւխս, և
 զբազում զանազան կերակուրս Եւ ՚իմջ այնց բաղ
 մուեց՝ կայր և ձերունի սնծն մի՝ սգգաւ հայ՝ 115:
 սմայ. որ օրհնէր զՊաշտպանիծն ազգիս միւրոյ:

Ի յայն միջոցի՝ յոչ այլ ինչ պարտապեալ էր տե
 սանել զքերան բախանդակ ժողովրդեանն, քան թի՛
 բերկրալի ձայնիւ օրհնել և բարեբանել զՎսուն Կմն
 ոպորմանապոյն Կախմանամօղ խմաստնապարծ Կն
 ծին ԵԱՆՏՐՈՒՆԷԻ Երկրորդի, որ զքրտեալոյ
 յամ ուրիք ազգս հացոյ՝ ոգորմութ ժողովեաց և զոչ
 ունօղ ազգս՝ զբաղար, զգիւղ, և զապարակ, ար այսց
 ամի կայոյց:

Իսկ զինի հիմնարկուես սյարբիկ՝ ՚ի Պարոն Քու
 բէսնաթէն սուեալ եղև Կրտապան Զովսեփ Կաթ
 Եղիսիկապետին՝ առ ՚ի շինուի նայնոյ քաղաքի՝ զանա

զան նիւթք շինուածոց, և յԱւրուստիան Քանձուցն՝
 ՚ի վճարու մն ծախուցն ամենից՝ գրամ։ ըստ Ալեհազոցն
 Պամեցողութե իւրուհւոյ Սոյսերական Սեծութե,
 Աւստի՝ և Աշխատասէրս սյս Հովուէպեա՝ ինքնաց
 ժար կամօք տաճեալ զանձն իւր՝ ի յաշխատանս շինուե
 քաղարին, հանդերձ հասարակ ժողովրդովք, որքան
 և եղանակն օգնել կարաց, հայրական զթով ըստ իւրե
 քարերջանիկ սովորուե՝ հանգոյց զամենեւեան ՚ի տա
 ռապանաց։ լիացուցանելով զողջասան՝ հոգացեալ
 զկարխս նոցին։ և մխիթարելով յորդորմամբ և յու
 սաղրուի՝ զամ՝ ցեղ կացութիւ մարդկան։

Այլ վասն մեծամեծ շինուածոցն՝ որպիսիք են
 հոյակապ Էջիզցելք, զանազան Վաստատանատունք,
 Վարդոցք, Վորձեակղք, Խանութք, և այլ հարկաւոր
 շինուածք, արդէն պատրաստել շինեն նիւթք պիտա
 նելք։ զի յաջողութիւնն՝ ի յառաջակայ ամին, ունի
 շինել Ասրին Վարձք Սրբազնութիւն՝ զհամայնն ճրի
 ողորմութիւն Վանարարն պաշտ և Սաղասէք Սոյսե
 բուհոցն Կեծի։

Արդ՝ զայսուսիկ զամ՝ ըստ սյսմ՝ բարեկարգուե
 անորինեալ Աղգասէր Հօտապետին՝ չոճեաց ՚ի Վրե
 գորուսոլ նոր քաղաքէն հոյոց՝ ՚ի Նոր Ատիկձեան,
 ՚ի յօճանել զէքնալ և զերկնահանգէտ Սէ Խաչ
 Մանըն՝ զկառուցելն յիւրմէ։ յետ որոյ՝ խաղաց վնաց
 ՚ի Սոյսերանիտա մեծանունն Քաղաք։ առ ՚ի յառկա
 սէս զՆորհակալութիւ մատուցանել իւրուհւոյ Սոյ
 սերական Սեծութեան, սակս ամ՝ բնիպեալ ողորմու
 թեցն իւրոց, և ամ՝ ազգիս հոյոց։

Իսկ զայլ բազմազան առարկնական անասայել
 քոճոցն գումարման հանդէս Արեւոյ Սրբազն՝ Արհէ
 Եղեշին որ առ մեծ Պատերազման, ՚ի պաշարմն
 քաղմոց քաղաքաց՝ զօրաց հրամանակատարից, ՚ի յա
 ճարապետն քնչից, ՚ի յափշտակուե տղայոց և ազգանց,

Թէ քանի՛ շունի՛ ընդդէմ՝ կացեալ՝ խրոխտ բորբոք
ման զօրացն՝ պաշտպանեաց զպոզս հայոց, ազատեաց
զդերիս, և միանց անցն՝ զչրունալս պար և անաբ՝ ի
ձեռս զօրաց, ի մի հաւաքեաց. չէ մարթ՝ ի համառու
տու թէս սցամիկ բախանդակիկ զբու թիւ. Արցնայէս և
ժամն ժամեղաւոր իզձայեացն պնտցիկ՝ մերկ և կողո
կուտ յամ՝ իրաց մնացելոցն ազքատաց, ի զանազան
Քաղաքաց՝ յազգէս հայոց՝ յարդարանօք ժողովալ
զհանգերձս և զգրամն՝ սփռիկ յն զնն, առաքել լով առ
նն՝ ի բաւականութի անձանց նց, և ի միտի թարութի սրբ
նից զլատանելոցն պնտցիկ, մինչև հանն յն զնն՝ ի հան
դիստ. ընդ այլ անհամար բարեբարութեցն (զորս արդի
նկանատեղքն պատմեն.) զհանր զարեւի իցէ ի ժորբա
քանակ տեարակի առտ պարուրել. բայց թէ՛ յանձնել
ժամանակին. զի կամեցողութի անձն՝ եթէ ներեսցէ ժա
մանակն, մարթ է զնմ՝ զարմանաւքանչ մեծագործու
թիւն՝ թ բոլրս մեծամեծ առաքինութեցն՝ Արքին Բաբ
էրս Արքազնուենն, ոնց ասկի թ սարդինն հիւսեալ՝ կող
մել զկատեան մեծ. և ապագբութի ի լոյս ընծայել. ի
յօրինակ՝ հոգեհրաւէր Հողեորականաց, ի տեղե
կութի անձանց բանասիրաց, և ի զուարճութի հոգւոյ և
մարմնոց առ հասարակ ազգիս հայկազնոց, Իսկ արդիս՝
կարէ իւրաքանչիւր որ զմենն ի հարիւրոց՝ ի վերջա
բանութեան Բնդհանրականին տեսանել:

Ա՛յ՛ զի՛ ըստարձակ զայսլայս ընկաց բանեցս զհամարել ի զին
ոստի՛ ոչ կամեցան հոգարանն՝ Արքին Բաբէրս Արքազնուենն՝
բայ լսողութի և զհամարեաւոր մասն՝ Արցնոյ Արքազան Բարէ
Ի Թիսին՝ ի Քեթրին Արցնոյ՝ Գեթրիկի և անոր ի նորն՝ Արքին
Քանն, յամ Թն 1780. նոյեմբերի 4 թն. և զհաւաքեաւոր օձ
մամ՝ Հիմարեղանն նոյնոյ յազաչին. զոր պղէլ էին ի Ասպէլի
ազնն Ռոտոսոյ Բայո՝ ոչ գրանելով յայնմամ հոգարանն աչ
առնեան պարբասս՝ Բայո թաթիկալ յազգէս թրմի. Իսկ այժմ՝
օտրայն արտի՛ և զայն պոմամբ՝ ի լոյս անել յօժարեցան՝ պատ

բասին այս Տղարան. զի որս քանճամբ քանտերանքն ին գու
ճարք՝ արբիս և յաղանկայ, և որս 'ի ճիւղամբս երբէքս բնաւել
անմեղին ընդդէմսն վեճասանչ եղիլուելոս այսպիսի:

Ապէլին 'ի Ամենօրեայ Բարձրից արեւալ ըստ աղբարարութեան
'ի Ռեւրդէն Աբին 'ի Ռեւրդէն՝ նոյն նոյն Բերել 6 ին:

նոյն շորթորդ օրն՝ նոյն մեղերի ամոց, և կն և հան
'ի քաղաքս այս Արքիզան Յովսէփ Աբբ Այդին
կայրոսն հայոց, և 'ի մասնին լէ դուսն քաղա
քին՝ լէ անաջ և ինն՝ Արքին Քարճը Արքաշնու են՝ ըս
լոր Ահեղեցիականքն հայոց, հանդերձ Պատկերք, իսա
չիւք, և քշոյօք, լէ համահաւարեցիալ բարեմունն ժո
ղովրդականաց, Իսկ՝ Արքադան Արճի Այդին՝ և յառ
կացեալ Առաջնորդն ազգին հայոց, էր զգեատուօրեց
եալ Այդիական բովանդակ զգեատուօրն, արկեւ լընդ
պաթանոցն իւրու հւոյ Ապսերական Մեծունն՝ ինք
եան շնորհեցեալ զՊանային և զ Իրաչն: Արց մուան
'ի քաղաքս եղև հիանալի հանդեսաւոր ընկնացմամբ,
ըս այսմ կերպի: Այսին յառաջիւշակ Արքին Քարճը
Արքադնու են՝ երկու Քահանայք զնոյնով՝ ամանին
զՊատկեր Տերաւօրն: Յետ որոց զնոյին ելեք Սար
կաւազք հանդերձ Իրաչիւք. լէ սրս և մի Սարկաւազ
զՊառաջնորդական Վաւաչունն՝ վերամբարձեալ ունե
լով 'ի ձեռին. և հինգ անձինք Ահեղեցիականք կրելով
զսյլ զաւազանս. Օ կնի այնպիկ՝ զնոյին վեց Սար
կաւազուէք 'ի ձեռին ամանով զմտմղկես, Վպա՝ վե
ցեքին քաղցրանուաղ և բղեցիկք, օքք երգելին զերգս
Հողեորս պատկաճեալս սու սոյն հանդէս. Յետ նոյ
զնոյին քառասուն Քահնոյք՝ երկու երկու կարգաւ,
սրք ունէին բարձեալ 'ի ձեռս իւրեանց՝ զՄեծաթանս
և զՊատկերս. Օ կնի նոյ զնոյին չորս Մեծա Քահ
նայք. Յետ նոյ՝ երկու Արքայալեաք. և ապա ինքն
Արքազան Աբբ Այդին՝ բոլոր Արքութե զգեատուօրն
զգեատուօրեալ՝ ունեւով 'ի ձեռին իւրում զ Իրաչ և

զՊատ

զՎաճաղան՝ դայր հսնդարա, Ենթ հովանաճորու թե
 վրանի ծածկեցելոյ կարմիր մախմուրաւ. և ճանապարհ
 հորդ էին յէ նր՝ Լստիճանաւոր անձինք պատուականք,
 և բազմաթիւ ժողովուրդք: Եւ այսպ մտել ՚ի բերդն
 եկաց յանդիման Սորօրնի Սը Լճաճնի Եկեղեցւոյն
 և մատուցեալ զաղօթս վր առողջուէ Բարձրագունե
 ղի Իւրուհւոյ Սոյսերական Սեծուէ, և ՚իոյն Սոյս
 սերազանցն Սոյսերական Բարձրուէ: Երբ ընթացաւ
 ՚ի տեղի Եկեղեցւոյն՝ որ տուեալ է հայոց՝ ՚ի բերդի
 անդ. ուր՝ յետ կատարման անայն պաշտամաննցն՝ ա
 սաց զպատկանաճոր Բարոզ՝ հայոց բարբառով. յու
 բում յայտնեաց՝ այնքան անդու բանիւ՝ զոգորմուի և
 զգլթուին Իւրուհւոյ Սոյսերակ ն Սեծուէ՝ առ ոգն
 հայոց, մինչ զի լսողքն ուրախուի լցեալ զձեբման
 դական արտասուս հեղձին: Եւ յետ այսք անի՝ ՚ի
 ծունկս անկեալ մատուցին զաղօթս գոհացողական
 պարգևատուին այ: Եւ ՚ի կատարել Եկեղեցական ան
 տրարողունցն՝ Երբազան Լըր Երկնս՝ մեծարել եղև
 ՚ի տեղոյս Օւեր Սովնդանթ Սարոն Ենարալ Սոյ
 եօր Սեմեօն Գրեգորի վիչ Կուրիօվէն ՚ի ճաշ: Են
 որոյ յուղի անկեալ զնայ ՚ի նորաշէն Բաղաքն հայոց
 Վախիջևան: ուր ունելոյ է զընակու թի իւր:

Երբ՝ զհանգամանս հանդիսն այսին Ենթ իւրուհւոյ Սոյ
 սերական Սեծուէ համալսարանին, ՚ի յազարարութ գիրն թե
 րին ՍԷն Վեթերին, ըստ սովորութ իւրոս՝ ՚ի պատկաւ և ՚ի
 գոտս Սեծի Սոյսերականն՝ յինչեմե շարարել եր զըստորս
 գրեալ զերգս սրտանաճոր, և ՚ի նոյն Սաղէնի Գրեալ:

Ընդ ծով կարմիր՝ անթաց ոտիւք՝ իսրայէին հին՝ անցա նէ:
 Զարձր բազկաւ՝ հրգօր ձեռօք՝ յաղատու թի ժամա նէ:
 Յանարգ լընոյ ծառայուէ՝ յանձնս փռաբս ելա նէ:
 յարդիւնարար՝ մեղք և կաթին՝ բրդուօգ երկիր՝ մրտա նէ:
 Նրսին նրման՝ սցթւմ անցեալ՝ ի յաղմկաց սրտանս սէ:
 յաղթին երգս՝ երգեն սոյսը թիւ հւոհուց ԵՎԱՏԱՐՆԵ:
 Խրմբիւք պարեն՝ սակս փրոկուէ. ժողովք բրբիս՝ անկեղանս
 Ձի զգաւազանն ի լխանու թե: ծաւալ տեսին՝ ՚ի ստիջևանս

Ապու շայկին Ապսերական. և հաս յունկին՝ աղբաց համայն
 Նա հրամայե միանդամայն. հինադամդին ըստն ամենայն

Եւ յնա մասնեաց Արրազան Աբսի Էրզրին՝ ի նորն
 Կախիջիւն, ձեւն ՚ի գործ էարկ կարգ աւորել գրադա
 քին, և տնտեսել գառաւ պիւնն. Աստի՛ նախապս շին
 եաց գրարեաց զգետաւաւն մի մ. 8 և ընդարձակ. ուր
 ժողովեաց զ՚իզրինու բերել զամ անօթմս Ալկեղեցեց
 և վանոր՛կց. Եւ զորս ՚ի յողեւտայն եղիա հնաց
 եալս, զայնս բաժանեց աղբայն և անանկց, ՚ի ծած
 կցով և ՚ի պահպանուի անձանց նց՝ ՚ի սաւաղուէ վերս
 հասել ձմեռանն, խորհրդով գառաւորաց և իշխանցն.
 Օրհի որց՝ շինեաց և զԱլկեղեցի մի փայտեաց, զոր և
 էօժ ՚ի 1781 թուոց՝ ապրիլ ամսոց 4 ին. ՚ի Տօնի Օստ
 կին. յանուն Անտօրհան և Ար Էժածնին.

Եւ ՚ի սոյն ապրիլ ամսոց քսան և մի երրորդ օրն՝
 ՚ի Տօնի Օստեւան Ապսերակն Կեծուէն, զորս քա
 բինս պատրաստել յանուն չորից Ալեւտարանչազն,
 և ՚ի վերջելի յԱլկեղեցուցն՝ զխորհուրդ փրկական
 անաբին զեմանն կառարնել էօժ զայնս. և մեծախա
 հանդիսիւ՝ յորդարու զն արմատօք և բերկրալից խըն
 դուք՝ շուրջ պատել գրադաքան՝ մինչև զհհինգ ժա
 միս՝ հողեւորակնց խմբիւք, զօժել քարինսն զայնստիկ
 զեւեղեաց ՚ի չորս կողմնս քաղաքին. Օրոց զհիւ.
 նայի հանդէսն՝ թողումք ՚ի յորոժու մն մաւաւորական
 խոկմամք ընթերցողայն զպատմութի հանդիսի հիւ
 նարկուէն Արիպրուպոլ քաղաքին հայոց.

Իսկ ՚ի կողմանն շինուածոցն՝ թէ Ալկեղեցեաց
 Բի Ար Խոշ Աննիցն, թէ հարադրանն, և թէ՛ Ապրո
 ցայն, զորս շինեաց և շինն մինչև զայսօր Արին Կար
 ձրս Արրազնու ին, չէ անգուցս՝ փոքր ինչ բանիւ պա
 քուրնին. այլ թողումք ի վերանդը խոտաման մերց՝
 ընդարձակ բանիւ՝ յայլու՛ տեղուջ պատմել.

Օպս ամ՝ որ անօրինեալն և յաջողեաց Քն
 Աճ, նմա մասու սչի պատիւ և երկրպաղուի անզրաւ
 յաւիտենիւ Ամեն.